

**“Libiąż,
miasto pogranicza...”**

Wstęp

Tereny przynależące do tak zwanego powiatu, regionu czy też ziemi chrzanowskiej, do których należy Libiąż i jego okolice, usytuowane są na obszarze o charakterystyce przejściowej między Małopolską a Śląskiem. Czynnikiem ten miał wpływ na kształtowanie się sztuki i zwyczajów ludowych. Od strony wschodniej pozostawał w zasięgu silnego oddziaływania Krakowa, a od strony zachodniej ulegał wpływom uprzemysłowionego Śląska.

Długa przynależność polityczna i diecezjalna do Ziemi Krakowskiej spowodowały, że na tych terenach niegdyś noszony strój posiadał cechy ewidentnie małopolskie. Omawiana okolica jest częścią zachodniej krawędzi zasięgu występowania stroju krakowiaków zachodnich. Na strój kobiecy składała się: biała haftowana koszula, sukienki gorset z licznymi kaletkami, spódnica, zapaska, czarne trzewiki lub buty z cholewami. Mężatki nakrywały głowę chustami. Mężczyźni zakładali: białą koszulę, ciemne spodnie, kaftan, buty z cholewami, a zamożni gospodarze zakładali sukmany.

O przenikaniu elementów ubioru z ziem sąsiednich świadczą zapiski, iż w Żarkach i Libiążu mężczyźni nosili płaszcz długi zwany kapudrokiem. Było to okrycie modne

od początku XIX w. na wsi śląskiej.

Kolejny przykład przenikania wzorów z sąsiadujących ze sobą regionów etnograficznych znajdziemy w sztuce ludowej. Wśród obrazów olejnych na płótnie, które obecnie tworzą kolekcję Muzeum Etnograficznego w Krakowie, znajduje się zbiór, nawiązujący swą charakterystyką do malarstwa Górnego Śląska. Tematyka tych obrazów związana jest z ośrodkami pątnicznymi na górze Św. Anny czy też Piekar gdzie chętnie pielgrzymowali mieszkańcy Ziemi Chrzanowskiej.

Elementem szczególnie identyfikującym dany region jest jego budownictwo. Mimo że budownictwo ludowe należy już do przeszłości, jeszcze na terenie gminy Libiąż możemy odnaleźć jego przykłady. Na omawianych terenach dominował model chałupy krakowskiej. Były to budynki wznoszone w konstrukcji zrębowej z ozdobnym malowaniem „zamszeń”. Malowane na biało lub niebiesko przestrzenie między belkami, uszczelnione najczęściej gliną, nadawały im charakterystyczną malowniczość i rytmiczność, wyróżniając je spośród małopolskich ziem.

Krótką charakterystyka na wybranych przykładach pokazuje jak ciekawy jest to teren.

Folklor na Słonecznym

Położona między aglomeracjami śląską i krakowską gmina Libiąż jest miejscem przenikania zwyczajów i tradycji obu regionów. To stało się przyczynkiem do zorganizowania przez Libiążskie Centrum Kultury niezwykłego wydarzenia nazwanego „Na pograniczu kultur”. Na Placu Słonecznym 10 maja 2014 r. można było skosztować lokalnych przysmaków oraz posłuchać ludowych pieśni i przyśpiewek. Swój dorobek artystyczny zaprezentowały zespoły śpiewacze „Wrzos” i „Zorza” z Żarek, a także „Libiążanki”, „Macierzanki” i „Gromcaneczki” z Kół Gospodyń Wiejskich z terenu gminy Libiąż.

*Zespół śpiewaczy „Zorza” Stowarzyszenia Przyjaciół
"Nie bądź sam" w Żarkach*

*Zespół śpiewaczy „Wrzos” Stowarzyszenia Emerytów,
Rencistów i Inwalidów „Przyjaźń” w Żarkach*

W wykonaniu „Macierzanek” z Żarek na scenie zostały zaprezentowane „Zronkowiny”, uważane za jeden z najstarszych elementów obrzędu weselnego. Po „Zronkowinach” można było zobaczyć kolejną część obrzędu „Wesela” w wykonaniu gościnnie występującego zespołu ze Śląska. Zespół Ludowy Pieśni i Tańca "Osiny" z Żor zaprezentował publiczności zwyczaje śląskiego weselna, a kwartet smyczkowy Góralska Hora przygrywał publiczności skoczne góralskie melodie.

Na licznych stoiskach można było zaopatrzyć się w dobra natury oraz wyroby rękodzieła artystycznego. W tym względzie swój bogaty dorobek zaprezentowała Grupa „Zaczarowane Niteczki”, działająca w Libiąskim Centrum Kultury.

Dzieci szczególnie oblegały pawilony, gdzie mogły stworzyć maskotki z siana i uczestniczyć w warsztatach ceramicznych. Ważną częścią imprezy był festiwal chleba – konkurs samodzielnie przygotowanego pieczywa. Do rywalizacji zgłoszono chleby przygotowane indywidualnie i grupowo. Wśród nich były chleby: wieloziarnisty, żytni, na zakwasie, a także czekoladowy. W kategorii drużynowej rywalizację wygrał Zespół Śpiewaczy Gromcaneczki Koła Gospodyń Wiejskich z Gromca, a w indywidualnej Adam Drózbik, przed Krystianem Ziajką i Marią Klejdynst. Wyróżnienia przyznano Elżbiecie Stefanko, Katarzynie Grudniewskiej i Janowi Rzeszowskiemu.

Podsumowaniem spotkania mieszkańców z folklorem na libiąskim Placu Słonecznym była zabawa taneczna przy śląskich szlagierach "Kapeli ze Śląska im. Józefa Poloka".

Uczestnicy imprezy

Występ zespołu „Osiny”

Panorama Placu Słonecznego podczas wydarzenia

Festiwal Chleba

*Stoisko
konkursowe*

W ramach przedsięwzięcia „Na pograniczu kultur. Tradycje i obyczaje Małopolan i Ślązaków” z inicjatywy Libiąskiego Centrum Kultury 10.05.2014 r., na Placu Słonecznym w Libiążu odbył się „Festiwal Chleba”. Do udziału zaproszono osoby indywidualne oraz grupy zorganizowane amatorsko wypiekające chleb. Komisja konkursowa oceniała m.in. smak, wygląd, aromat a także sposób

prezentacji wypieków. Najlepszym dowodem, na duże walory smakowe bochenków konkursowych był fakt, iż po ogłoszeniu degustacji w ciągu kilku minut pieczywo zniknęło. Wśród osób indywidualnych czołowe miejsca zajęli panowie, mimo, iż niegdyś wypiek chleba był domeną kobiet. Zgodnie z tradycją każda panna myśląca o zamążpójściu musiała się wykazać tą umiejętnością, która klasyfikowała ją do grona dobrych gospodyń.

Chleb jest nie tylko elementem naszej codziennej diety ale również częścią dziedzictwa kulturalnego. Od wieków zajmuje pierwsze miejsce w pożywieniu, obyczaju i tradycji we wszystkich obrzędach dorocznych i rodzinnych. Symbolizuje pożywienie, dostatek i pomyślność. Dawniej proces jego przygotowywania obwarowany był licznymi zasadami a także działaniami magicznymi. Wypiekano go m.in. z mąki pszennej, żytniej, jęczmiennej, owsianej oraz kukurydzianej, a na przednówku, kiedy w gospodarstwach brakowało podstawowych produktów, z dodatkiem zmarzniętych startych ziemniaków.

Trudno sobie wyobrazić dom bez chleba, który powszechnie w całej Polsce cieszył się wielkim szacunkiem. Tak jak dawniej, wiele osób nie wyrzuca pieczywa, robi znak krzyża na bochenku przed ukrojeniem, podnosi i całuje kiedy kromka upadnie na podłogę. Festiwal chleba zorganizowano po raz pierwszy. Chcąc pielęgnować umiejętności i tradycje związane z domowym wypiekiem chleba warto nadać temu wydarzeniu charakter cykliczny.

Degustacja chleba

Wręczenie nagród laureatom konkursu

„Osiny”

Zespół powstał w 1986 r. i przez 9 lat działał pod nazwą „Osinianki”. Kiedy do zespołu dołączyli panowie zmieniono nazwę na Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Osiny”. Obecnie kierownikiem zespołu jest Ludwik Wróbel a instruktorem Zofia Przeliorz. Od 1995 r. patronat nad grupą sprawuje Miejski Ośrodek Kultury Żory.

Swoją działalność zespół skupia na zachowaniu i przekazaniu folkloru Śląskiego. Prezentuje pieśni śląskie a także własne kompozycje, tańce oraz zwyczaje i obrzędy. Piękno tradycji ludowych ilustrują strojami „chłopskimi”, „paradnymi”, górniczymi, cieszyńskimi oraz rozbarskimi zwanymi też bytomskimi.

Zespół „Osiny” zdobywa laury na wielu prestiżowych konkursach i przeglądach folklorystycznych, na których doceniany jest za wierność w przedstawianiu śląskich tradycji, ale także odpowiedni dobór rekwizytów, strojów, pieśni, przyśpiewek i tańców. W 2009 r. został wyróżniony Złotą Odznaką Honorową „Zasłużony dla Województwa Śląskiego”. Wśród członków zespołu kilka osób indywidualnie zostało uhonorowanych tytułem „Ślązaka / Ślązaczki Roku” za pielęgnowanie i promowanie gwary. Koncertują w kraju i zagranicą. Zarówno wśród publiczności jak i jurorów największym zainteresowaniem wśród repertuaru cieszy się przedstawiane w trzech częściach „Wesele na Śląsku z przełomu XIX i XX wieku”, którego fragment mogli zobaczyć uczestnicy imprezy „Na pograniczu kultur. Tradycje i obyczaje Małopolan i Ślązaków”.

„Macierzanki”

Zespół „Macierzanki” działa w Żarkach od 1948 r. Początkowo panie tworzyły Koło Gospodyń Wiejskich, w którego strukturach w latach 50 –tych powstał zespół folklorystyczny. Zespół wcześniej występował pod nazwą „Koniczynki”, który w 1983 roku zmienił się na „Macierzanki”. W swoim repertuarze posiadają bogaty zasób programów opartych na kulturze regionu Krakowiaków Zachodnich. Prezentując obrzędy i zwyczaje zwracają szczególną uwagę na ich zgodność z ludową tradycją wyrażającą się w muzyce, tańcu i śpiewie, a także doborze stroju. W swojej kilkudziesięcioletniej historii zespół był wielokrotnie nagradzany w konkursach i przeglądach folklorystycznych. „Macierzanki” od początku swojej działalności aktywnie uczestniczą w życiu społeczności lokalnej na pierwszym miejscu stawiając kultywowanie i przekazywanie lokalnego folkloru następnym pokoleniom. Przewodniczącą KGW jest Pani Stanisława Norys, a kierownikiem zespołu folklorystycznego Pani Stanisława Dęsoł.

„Libiążanki”

Jest najstarszym kołem jakie funkcjonuje na terenie Gminy Libiąż, jego dorobek to 69 – letnia tradycja. W 1980 roku przy Kole powstał Zespół Śpiewaczy „Libiążanki”. Swoją działalność Panie skupiają na popularyzowaniu dziedzictwa kulturowego miejscowości i regionu. Podczas swych licznych występów prezentują tradycyjny strój odświętny oraz codzienny, przypominają dawne pieśni, przyśpiewki obrzędy i zwyczaje. Dbają również o zachowanie tradycji kulinarnych. Obecnie Zespół Folklorystyczny działa przy Libiążskim Centrum Kultury, a kierownikiem i przewodniczącą jest pani Helena Marchewka.

„Gromcaneczki”

Koło Gospodyń Wiejskich „Gromcaneczki z Gromca powstało w 1961 r. Założycielką i pierwszym kierownikiem była pani Władysława Szostek. Od 1991 roku w ramach KGW działa Zespół Śpiewaczy „Gromcaneczki”. Grupa występowała w wielu miejscowościach w kraju oraz poza jego granicami. Członkowie zespołu na co dzień pielęgnują zwyczaje, obrzędy tradycje kulinarne i z dumą prezentują ten dorobek na różnych przeglądach i konkursach. Zespół wyróżnia się dzięki swojej naturalności w przekazywaniu tradycyjnych wartości kultury oraz dbałości o gwarę. Zespół działa pod patronatem Libiąskiego Centrum Kultury a jego przewodniczącą obecnie jest Pani Melania Mańka.

Stoisko ceramiczne

Garncarstwo było rzemiosłem na terenie ziemi chrzanowskiej, posiadającym tradycje sięgające połowy XIX wieku. Zdobienie ówczasie wyrabianej ceramiki było bardzo skromne. Przedmioty dekorowano techniką rytu (wzór np.: paski, jodełka był wykonywany za pomocą radełka) czy też nakładania guzków na ucha dzbanek lub malowania pasków pobiałką. Innym sposobem było niecałkowite pokrywanie glazurą na zewnątrz powierzchni naczyń. Obecnie sposoby wykonywania i zdobienia przedmiotów ceramicznych się zmieniły. Swoich sił w tworzeniu glinianego rękodziela można było poprobać na Placu Słonecznym w Libiążu pod okiem Pana Zdzisława Wójcika, który od 1990 roku prowadzi autorską pracownię artystyczną w Oświęcimiu. W czasie warsztatów powstały spodeczki, miseczki i dzbanki wykonywane z prawdziwa pasją przez młodych adeptów garncarstwa.

Folder „Libiąż, miasto pogranicza”

Wydawca: Libiąskie Centrum Kultury

Opracowanie merytoryczne: Agnieszka Oczkowska

Zdjęcia: Robert Rzeźnicki

Wydarzenie współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. Instytucja Zarządzająca PROW na lata 2007-2013 – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa Inwestująca w obszary wiejskie.